

Sygn. akt III SK 1/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Dawid Miąsik (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Spółdzielni Mieszkaniowej G. w [...] przeciwko Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów o naruszenie zbiorowych interesów konsumentów i nałożenie kary pieniężnej, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 7 marca 2017 r., skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 maja 2014 r., sygn. akt VI ACa [...]/13,

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Decyzją z 27 października 2010 r., nr RWA 15/2010 Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Prezes UOKiK) uznał, że działanie Spółdzielni Mieszkaniowej „G.” w [...] (powód), szczegółowo opisane w sentencji decyzji,

stanowi praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, polegającą na stosowaniu postanowień wzorca umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c., co stanowi art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2007 r. Nr 50, poz. 331 ze zm., obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 229, dalej jako uokik) i nakazał zaprzestania jej stosowania oraz nałożył na powoda karę pieniężną w wysokości 51.031 zł.

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł powód, zaskarżając ją w całości.

Wyrokiem z 25 marca 2013 r., AmA .../11 Sąd Okręgowy w [...] - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oddalił odwołanie i obciążył powoda kosztami postępowania. Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 13 maja 2014 r., VI ACa [...]/13 oddalił apelację i obciążył powoda kosztami postępowania.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł powód, zaskarżając go w całości i wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu oraz zasądzenie kosztów procesu wraz z kosztami zastępstwa procesowego.

Powód zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj.: 1) art. 385¹ k.c.; 2) art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik; 3) art. 24¹, 26 i 27 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz.U. z 2001 r. Nr 4, poz. 27 ze zm.); 4) art. 27 uokik oraz naruszenie prawa procesowego, tj.: 1) art. 227 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c.; 2) art. 233 § 1 k.p.c., 3) art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c.; 4) art. 227 k.p.c. w zw. z art. 233 k.p.c.; 5) art. 217 k.p.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powoda Prezes UOKiK wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna powoda okazała się zasadna ze względu na naruszenie art. 24 ust. 1 uokik. Przypomnieć należy, że skarga została wniesiona w sprawie

zapoczątkowanej odwołaniem od decyzji Prezesa UOKiK uznającej za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 24 ust. 2 pkt 1 w związku z art. 24 ust. 1 uokik działanie powoda polegające na stosowaniu wymienionych w sentencji decyzji postanowień wzorców umów, które to postanowienia zostały już wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone. Zarówno decyzja Prezesa UOKiK, jak i wyroki Sądów obu instancji, w szczególności zaś zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w [...], opierały się na koncepcji tak zwanej tożsamości postanowień stosowanych przez innych przedsiębiorców z postanowieniami wzorców umów, które skutkiem wyroku Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, o którym mowa w art. 479⁴³ k.p.c., zostały już wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c.

Koncepcja ta została wyartykułowana w uchwale Sądu Najwyższego z 13 lipca 2006 r., III SZP 3/06, (OSNP 2007 nr 1-2, poz. 35), zgodnie z którą „stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów i wpisanych do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. może być uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów”. Uchwała ta rozwinęła argumentację wyrażoną w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2006 r., III SK 7/06 (OSNP 2007 nr 13-14, poz. 207), który zapoczątkował linię orzeczniczą opowiadającą się za szerokim ujęciem zakresu podmiotowego i przedmiotowego wpisu postanowienia wzorca umowy do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone. W wyroku tym przyjęto, że konsekwencją unormowania wynikającego z art. 479⁴³ k.p.c. jest zakaz dalszego posługiwania się w obrocie klauzulą abuzywną wpisaną do rejestru. Zakaz ten obejmuje zarówno pozwanego przedsiębiorcę, jak i innych przedsiębiorców posługujących się takim postanowieniem wzorca w identycznych lub podobnego rodzaju stosunkach prawnych, ponieważ podstawowym celem postępowania w sprawie uznania za niedozwolone postanowień wzorca umowy jest usunięcie z obrotu postanowień uznanych za abuzywne nie tylko dla stron procesu, lecz także ze skutkiem *erga omnes*.

Wyrok w sprawie III SK 7/06 opierał się zbyt szerokiej interpretacji

rozstrzygnięcia uchwały Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2003 r., III CZP 95/03 (OSNC 2005 nr 2, poz. 25), zgodnie z którą „powaga rzeczy osądzonej wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza – od chwili wpisania tego postanowienia do rejestru (art. 479⁴³ w związku z art. 365 i 479⁴⁵ § 2 k.p.c.) – ponowne wytoczenie powództwa w tym przedmiocie, także przez osobę nie biorącą udziału w sprawie, w której wydano wyrok”. Sentencja tej uchwały została odczytana jako dostarczająca argumentów za szerokim ujęciem zakresu prawomocności rozszerzonej, tym bardziej, że w uzasadnieniu uchwały odwołano się do „celu podstawowego” postępowania w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, jakim jest „usunięcie postanowień wzorca uznanych za abuzywne z obrotu ze skutkiem nie tylko dla stron procesu, lecz także wobec osób trzecich (*erga omnes*)”, co z kolei „pozwała uniknąć prowadzenia kilku postępowań, z których każde musiałoby kończyć się identycznym rozstrzygnięciem merytorycznym”. Z uzasadnienia uchwały wynika jednak, że w sprawie III CZP 95/03 Sąd Najwyższy opierał się na założeniu, zgodnie z którym przedmiotem postępowania jest ocena abuzywności konkretnych postanowień konkretnego wzorca umowy. Kwalifikacja postanowienia wzorca jako niedozwolonego, przeprowadzona w drodze odpowiedniego stosowania art. 384-385⁴ k.c., wymaga uwzględnienia rozkładu praw lub obowiązków stron umowy, jaka mogłaby zostać zawarta przy wykorzystaniu wzorca zawierającego oceniane postanowienia. Oceny takiej można zaś dokonać tylko w ramach konkretnego wzorca umowy i dlatego Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, uwzględniając powództwo, uznaje, że „konkretne, zaskarżone postanowienia wzorca umowy są niedozwolone” i zakazuje stosowania tych konkretnych postanowień.

Przywołana wcześniej uchwała III SZP 3/06 koncentrowała się na wykładni art. 23a ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (jednolity tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 68, poz. 804 ze zm., dalej jako uokik z 2000 r.). Opierała się na następujących założeniach: 1) zakres podmiotowy i przedmiotowy praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów polegającej na stosowaniu postanowień wzorców umów wpisanych do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK jest szeroki; 2) wąskie ujęcie prawomocności rozszerzonej ograniczy zakres zastosowania zakazu praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów i

negatywnie wpłynie na realizację funkcji postępowania w sprawie abstrakcyjnej kontroli; 3) wykładnia art. 23a ust. 2 uokik z 2000 r. ma oparcie w szerokim ujęciu prawomocności rozszerzonej w myśl uchwały III CZP 95/03; 4) celem postępowania w sprawie abstrakcyjnej kontroli jest wyeliminowanie z obrotu stosowania postanowień wzorca uznanych za niedozwolone, a nie tylko zakazanie stosowania postanowienia wzorca konkretnemu przedsiębiorcy; 5) szerokie ujęcie zakresu prawomocności rozszerzonej podyktowane jest potrzebą zapewnienia efektywności prawa unijnemu.

W tym miejscu należy przypomnieć, że art. 23a uokik z 2000 r. definiował w ust. 1 zd. 1 pojęcie praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów („przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumie się godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy”), a w ust. 2 stanowił o tym, jakiego rodzaju zachowania „uważa się w szczególności” za praktykę naruszającą zbiorowe interesy, wymieniając na pierwszym miejscu „stosowanie postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c.”. Praktyki wymienione w art. 23a ust. 2 uokik z 2000 r. zostały uznane za „nazwane praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów” o podobnym charakterze do nazwanych czynów nieuczciwej konkurencji. Uznając za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 23a uokik z 2000 r. „stosowanie identycznej klauzuli, jak klauzula wpisana do rejestru niedozwolonych postanowień umownych, przez innego przedsiębiorcę, który nie był stroną lub uczestnikiem postępowania zakończonego wpisaniem danej klauzuli do rejestru”, Sąd Najwyższy odwołał się do wykładni gramatycznej tego przepisu, który „nie rozróżnia między stosowaniem klauzuli przez przedsiębiorcę, który brał udział w postępowaniu zakończonym wpisem klauzuli do rejestru, a innymi przedsiębiorcami”. Treść art. 23a uokik z 2000 r. (zwłaszcza zaś sformułowanie „za praktykę [...] uznaje się” mogła uzasadniać koncepcję rozróżnienia między skutkami wpisu postanowienia do rejestru na użytek postępowania w przedmiocie abstrakcyjnej kontroli wzorca umowy a skutkami takiego wpisu na użytek postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów (zob. zwłaszcza M. Jagielska, *Skutki wpisu postanowienia wzorca umownego do rejestru niedozwolonych*

postanowień – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 13.7.2006 r., III SZP 3/06, EPS z 2007 r. Nr 5, s. 47).

Założenia leżące u podstaw uchwały III SZP 3/06 oraz wyroku III SK 7/06 w zakresie znaczenia art. 479⁴³ k.p.c. zostały podważone w uchwale Sądu Najwyższego z 7 października 2008 r., III CZP 80/08 (OSNC 2009 nr 9, poz. 118), w której przyjęto następującą argumentację. Po pierwsze, art. 479⁴³ k.p.c. jest wyjątkiem od zasady przewidzianej w art. 365 § 1 k.p.c. i jako taki musi być interpretowany wąsko. Po drugie, postulat zapewnienia szerokiej ochrony konsumentom zapewnia objęcie rozszerzoną prawomocnością wyroku osób, które mogłyby wnieść powództwo przeciw temu samemu przedsiębiorcy o uznanie tego samego postanowienia wzorca za niedozwolone (jak w uchwale III CZP 95/03). Po trzecie, wzgląd na ochronę konsumentów nie uzasadnia rozciągnięcia mocy wiążącej takiego wyroku na przedsiębiorców mogących występować po stronie pozwanej (odmiennie niż w uchwale III SZP 3/06). Po czwarte, gdyby przyjąć argumentację, zgodnie z którą wyrok wydany przeciwko jednemu przedsiębiorcy jest skuteczny także względem innych przedsiębiorców, niebiorących udziału w postępowaniu, zbędny byłby art. 7 ust. 3 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE. L 1993 Nr 95, s. 29, dalej jako dyrektywa 93/13) - uprawniający Państwa Członkowskie do wprowadzenia rozwiązań umożliwiających skierowanie środków kontroli abstrakcyjnej oddzielnie lub łącznie przeciwko kilku sprzedawcom lub dostawcom z tego samego sektora gospodarki lub przeciwko ich stowarzyszeniom, które stosują lub zalecają stosowanie tych samych lub podobnych ogólnych warunków umowy. Po piąte, Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, dokonując kontroli wzorca, odnosi się do konkretnego postanowienia konkretnego wzorca, uwzględniając przy tym pozostałe postanowienia tego wzorca. Sąd nie wyłącza danej klauzuli z obrotu, lecz rozstrzyga w konkretnej sprawie, dotyczącej określonego postanowienia konkretnego wzorca. Dlatego wydany wyrok dotyczy postanowienia określonego wzorca, a nie postanowienia o określonej treści w ogóle. Po szóste, szerokie ujęcie rozszerzonej prawomocności ogranicza prawo do obrony i wysłuchania, a tym samym negatywnie wpływa na realizację prawa do sądu.

Do argumentacji tej uchwały nawiązano w wyroku Sądu Najwyższego z 12 kwietnia 2011 r., III SK 44/10 (OSNP 2012 nr 9-10, poz. 132), w którym przyjęto, że praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów określoną w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik jest dalsze stosowanie przez przedsiębiorcę postanowienia o identycznej treści z postanowieniem wpisanym do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, w wyniku postępowania z udziałem tego samego przedsiębiorcy, któremu zarzuca się naruszenie zakazu z art. 24 ust. 1 tej ustawy. Orzeczenie to nawiązuje do koncepcji, zgodnie z którą orzeczony na podstawie art. 479⁴² k.p.c. zakaz wykorzystywania postanowienia wzorca adresowany jest co prawda tylko do konkretnego przedsiębiorcy, ale pod względem przedmiotowym obejmuje nie tylko konkretne postanowienie zaczerpnięte z określonego wzorca, ale także każde inne postanowienie, które materialnie ma taką samą treść jak postanowienie uznane za niedozwolone (zob. M. Lemkowski, *Materialna ochrona konsumenta*, RPEiS 2002, z. 3, s. 95; K. Weitz, *Postępowanie w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone* [w:] red. T. Wiśniewski, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2007, s. 213). Podstaw dla takiego wyznaczenia zakresu normowania art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik Sąd Najwyższy doszukiwał się przy tym w samym art. 24 uokik. Kierując się powyższymi względami, w sprawie III SK 44/10 Sąd Najwyższy przyjął, że „praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów jest dalsze stosowanie postanowienia - tak jak w niniejszej sprawie - którego treść jest identyczna z treścią postanowienia, które zostało wpisane do rejestru, przez tego samego przedsiębiorcę, który uczestniczył w postępowaniu zakończonym wpisem do rejestru niedozwolonych postanowień umownych. Dotyczy to jednak nie tylko dalszego stosowania przez przedsiębiorcę tego samego postanowienia wzorca umowy, ale także identycznego postanowienia w zmienionym wzorcu umowy. Zmiana wzorca przy zachowaniu identyczności zakwestionowanego wcześniej postanowienia nie wpływa bowiem - z uwagi na treść art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik - na możliwość zastosowania tego przepisu”. W dalszej kolejności Sąd Najwyższy wyjaśnił, że dla zastosowania art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik konieczne jest stwierdzenie nie tylko tożsamości brzmienia postanowienia, ale także dokonanie swoistej projekcji tego, czy nadal postanowienie to mogłoby stanowić - w razie zawarcia

umowy - źródło wykreowania konkretnego uprawnienia lub obowiązku sprzecznego z klauzulą dobrej wiary. Przeprowadzenie takiej analizy jest niewątpliwie możliwe w przypadku stosowania postanowienia wpisanego do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone przez przedsiębiorcę, który był wcześniej stroną postępowania zakończonym powyższym wpisem, nawet jeżeli przedsiębiorca ten posługuje się klauzulą o identycznym lub tożsamym brzmieniu w nowym wzorcu umownym, opracowanym dla zawierania tego samego rodzaju umów, co wzorzec, który zawierał postanowienia uznane za niedozwolone. Natomiast przeprowadzenie takiej oceny w odniesieniu do postanowień zawartych we wzorcach innych przedsiębiorców narusza wypracowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego standardy obowiązujące w postępowaniach, w których nakładane są wysokie kary pieniężne. Z uwagi na sposób prowadzenia rejestru niedozwolonych postanowień umownych inni przedsiębiorcy mogą jedynie ustalić, jaką treść mają niedozwolone postanowienia umowne, bez możliwości przeprowadzenia samodzielnej oceny, czy stosowane przez nich, identyczne lub tożsame w treści postanowienie umowne, naruszałoby rozkład praw i obowiązków stron ewentualnej umowy w sposób uznany za niedozwolony.

W dalszej kolejności należy odnotować, że w wyrokach Sądu Najwyższego z 16 września 2011 r., I CSK 676/10, (LEX nr 1050452); z 20 września 2013 r., II CSK 708/12 (LEX nr 1385871) oraz z 23 października 2013 r., IV CSK 142/13 (LEX nr 1385868) przyjęto, iż powaga rzeczy osądzonej wyroku wydanego w danej sprawie nie może obejmować takich samych lub podobnych postanowień innego wzorca stosowanego przez innego przedsiębiorcę. Również w uzasadnieniu uchwały z 13 grudnia 2013 r., III CZP 73/13 (OSNC 2014 nr 10, poz. 97) uznano, że „powaga rzeczy osądzonej nie może rozciągać się na podobne lub nawet takie same postanowienia stosowane przez innego przedsiębiorcę w innym wzorcu”, ponieważ abstrakcyjna kontrola postanowienia wzorca umownego nie jest dokonywana w oderwaniu od konkretnych stosunków prawnych z udziałem przedsiębiorcy, który ten wzorzec stosuje w umowach z konsumentami. Także w wyroku Sądu Najwyższego z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13 (niepublikowany) podkreślono ograniczenie kognicji Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów do kontroli treści postanowień zawartych w konkretnym wzorcu.

Uwzględniając powyższe orzecznictwo, Sąd Najwyższy w wyroku z 12 lutego 2014 r., III SK 18/13 (LEX nr 1448753) zajął stanowisko, że stosowanie przez innego przedsiębiorcę postanowienia wpisanego do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. nie jest zachowaniem bezprawnym w rozumieniu art. 479⁴³ k.p.c. w związku z art. 24 ust. 1 uokik i w konsekwencji nie jest praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 tej ustawy.

W sprawie III SK 18/13 Sąd Najwyższy uwzględnił, odnosząc się do uchwały III SZP 3/06, że z brzmienia art. 23a ust. 2 uokik z 2000 r. wynikało, że wymienione w tym przepisie zachowania przedsiębiorców (poza praktyką polegającą na naruszeniu obowiązku udzielania konsumentom rzetelnej, prawdziwej i pełnej informacji) zostały uznane przez ustawodawcę wprost za nazwane praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów. Mając powyższe na względzie, w dacie podejmowania przez Sąd Najwyższy uchwały III SZP 3/06 należało przyjąć, że istniały podstawy dla przyjęcia założenie, zgodnie z którym stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów i wpisanych do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c., może być uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów.

Odnosząc się z kolei do stanu prawnego obowiązującego po wejściu w życie ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, Sąd Najwyższy przyjął, że zmiany obejmujące art. 24 uokik miały istotny charakter jakościowy w zakresie relewantnym dla stosowania art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik w sposób wynikający z uchwały III SZP 3/06. Zdaniem Sądu Najwyższego, podczas gdy brzmienie art. 23a ust. 2 uokik z 2000 r. uzasadniało założenie, zgodnie z którym wymienione w tym przepisie zachowanie polegające na stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, zostało uznane przez prawodawcę za bezprawne w treści art. 23a ust. 2 uokik z 2000 r., podobnego zabiegu interpretacyjnego nie można przeprowadzić w przypadku art. 24 ust. 2 pkt 1-3 uokik, który jedynie wylicza w sposób przykładowy zachowania przedsiębiorców,

jakie mogą naruszać zakaz praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów z art. 24 ust. 1 uokik („Przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumie się godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy, w szczególności: 1) stosowanie postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone [...]). Zrezygnowano bowiem ze sformułowania „za praktykę uważa się w szczególności”, analogicznego do sformułowania użytego w odniesieniu do nazwanych czynów nieuczciwej konkurencji. Skoro zaś art. 24 ust. 2 uokik rozumie przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów „godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy”, to konieczne jest stwierdzenie sprzeczności z prawem zachowania przedsiębiorcy. Przepis art. 24 ust. 2 uokik nie jest bowiem, jak na razie, kwalifikowany jako samoistne źródło bezprawności zachowań przedsiębiorców. Gdyby przepis zakazywał praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów (tak jak zakazuje porozumień ograniczających konkurencji oraz nadużywania pozycji dominującej), bez odwołania do przesłanki bezprawności przy definicji praktyki, wówczas – analogicznie jak ma to miejsce w sprawach z zakresu ochrony konkurencji – wyliczenie z art. 24 ust. 2 pkt 1-4 uokik można byłoby traktować jako egzemplifikację klauzuli generalnej i nie byłoby potrzeby sięgania do innych aktów prawnych w poszukiwaniu źródła „bezprawności” zachowania przedsiębiorcy.

Tymczasem w uchwale z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15 (OSNC 2016 nr 4, poz. 40) Sąd Najwyższy rozstrzygnął rozbieżności w wykładni art. 479⁴³ k.p.c., powstałe w orzecznictwie w przedmiocie skutków wpisu postanowienia wzorca umowy do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone i przyjął, że: 1) Prawomocność materialna wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza powództwo o uznanie za niedozwolone postanowienia tej samej treści normatywnej, stosowanego przez przedsiębiorcę pozwanego w sprawie, w której wydano ten wyrok (art. 365 i 366 k.p.c.); 2) Prawomocność materialna wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone – także po wpisaniu tego postanowienia do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone (art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.) – nie wyłącza powództwa o uznanie za niedozwolone postanowienia tej samej treści normatywnej, stosowanego przez przedsiębiorcę niebędącego pozwanym w

sprawie, w której wydano ten wyrok (art. 365 i 366 w związku z art. 479⁴³ k.p.c.). Z przywołanej uchwały wynika, że wpis postanowienia do rejestru działa na niekorzyść tylko i wyłącznie przedsiębiorcy pozwanego w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolony. Wpis taki nie działa na niekorzyść innych przedsiębiorców, nawet gdy stosują identycznie sformułowane postanowienia we wzorcach umów dotyczących tych samych stosunków prawnych. To z kolei oznacza, że stosowanie przez innego przedsiębiorcę postanowienia identycznego (tożsamego) z postanowieniem wpisanym do rejestru w sprawie przeciwko innemu przedsiębiorcy nie jest zachowaniem bezprawnym w tym sensie, że nie narusza art. 479⁴³ k.p.c. Jak zaś wyjaśniono powyżej, zakres zastosowania zakazu, o którym mowa w art. 24 ust. 1 uokik w zw. z art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik, zależy od podmiotowego i przedmiotowego zakresu zakazu wykorzystywania postanowień wzorca umowy uznanych za niedozwolone w ramach abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców (art. 479⁴² w zw. z art. 479⁴³ k.p.c.).

Odnosząc się do występującego w niniejszej sprawie kontekstu unijnego, na który składa się przede wszystkim dyrektywa 93/13, Sąd Najwyższy stwierdza, że choć postępowanie w sprawie uznania postanowień wzorca umowy za niedozwolony ma „charakter prewencyjny” oraz „odstraszający cel” (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 26 kwietnia 2012 r. w sprawie C-472/10 *Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság przeciwko Invitel Távközlési Zrt./Invitel*, pkt 37, ECLI:EU:C:2012:242), to skuteczne osiągnięcie tego celu wymaga jedynie „by postanowienia umowne ujęte we wzorcu umowy konsumenckiej uznane za nieuczciwe wskutek powództwa o zaniechanie naruszeń wytoczonego przeciwko zainteresowanemu przedsiębiorcy [...] nie wiązały ani tych konsumentów, którzy byli stronami postępowania o zaniechanie naruszeń, ani też tych konsumentów, którzy zawarli z tym przedsiębiorcą umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy” (*Invitel* pkt 38). Jest to zatem minimalny standard, jaki zapewnia zgodność z prawem unijnym krajowych przepisów wdrażających art. 7 dyrektywy 93/13. W sprawie *Invitel* Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) wyraźnie stwierdził, że art. 7 dyrektywy 93/13 nie ma na celu harmonizacji prawa krajowego w zakresie sankcji w przypadku uznania postanowienia wzorca umowy za nieuczciwe (*Invitel*, pkt 35). Natomiast w pkt 40 uzasadnienia wyroku w

sprawie *Invitel* TSUE nie wykluczył dopuszczalności wprowadzenia przez Państwa Członkowskie innych „stosownych i skutecznych” sankcji służących zapobieganiu „stałemu stosowaniu” niedozwolonych postanowień we wzorcach umów. Z wyroku w sprawie *Invitel* wynika jednak wyraźnie, że zasada efektywności prawa unijnego nie nakazuje państwom członkowskim przyjmowania rozwiązań skutkujących rozszerzeniem zakresu skutków wyroku sądowego uznającego postanowienia wzorca umowy za nieuczciwe na postanowienia innych wzorców umowy oraz innych przedsiębiorców. Minimalny, wymagany przez prawo unijne a przez to zgodny z tym prawem, standard w zakresie granic rozszerzonej prawomocności wyroku wydanego w ramach kontroli abstrakcyjnej wymaga objęcia skutkami wyroku tylko wszystkich konsumentów związanych postanowieniami konkretnego wzorca.

Zaprezentowanego powyżej odczytania wyroku w sprawie *Invitel* nie zmienia wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r. w sprawie C-119/15 *BP Partner* (ECLI:EU:C:2016:987), zgodnie z którym art. 6 ust. 1 i art. 7 dyrektywy Rady 93/13 w związku z art. 1 i 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/22/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (Dz. Urz. UE. L 2009 Nr 110, s. 30) należy w świetle art. 47 Karty praw podstawowych (KPP) interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, by stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem sądu i wpisanych do krajowego rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone mogło zostać uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy, który nie brał udziału w postępowaniu zakończonym wpisem owych postanowień do wspomnianego rejestru, za działanie bezprawne, stanowiące podstawę nałożenia kary pieniężnej z tego tytułu, pod warunkiem że przedsiębiorcy temu przysługuje skuteczny środek prawny zarówno przeciwko decyzji uznającej tożsamość porównywanych postanowień, obejmujący kwestię, czy – przy uwzględnieniu wszystkich istotnych okoliczności właściwych danej sprawie – owe postanowienia są materialnie identyczne, zwłaszcza pod względem wywoływanych przez nie szkodliwych dla konsumentów skutków, jak i przeciwko decyzji ustalającej w danym wypadku kwotę kary pieniężnej.

Z przywołanego wyroku wynika, że koncepcja rozszerzonych skutków wpisu postanowienia wzorca do rejestru postanowień niedozwolonych przyjęta w sprawie III SZP 3/06 nie jest sprzeczna z prawem unijnym, wbrew poglądom wyrażonym w tym zakresie w sprawie III SK 18/13 (zob. również P. Gutkowski, M. Małaga, *Rozszerzona skuteczność wyroków SOKiK w sprawach dotyczących klauzul niedozwolonych. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2014 r., sygn. akt III SK 18/13*, internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny 2014 nr 9(3)). Dodatkowo, z wyroku TSUE w sprawie C-119/15 *BP Partner* wynika, że aby koncepcja tożsamości postanowień wzorców mogła być stosowana w prawie krajowym, nie można ograniczać się wyłącznie do „zwykłego formalnego porównania badanych postanowień z tymi widniejącymi w rejestrze”, lecz potrzebna jest ocena, czy porównywane postanowienia są „materialnie identyczne, zwłaszcza pod względem skutków, jakie wywołują”. Przeprowadzenie takiej oceny, z dochowaniem standardów wynikających z art. 47 KPP, jest zaś możliwe wówczas, gdy można zapoznać się z motywami, jakimi kierował się Sąd uznając postanowienie wzorca umowy za niedozwolone w postępowaniu zakończonych wpisem tego postanowienia do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone.

Wyrok TSUE w sprawie C-119/15 *BP Partner* nie oznacza jednak, że prawo unijne nakazuje przyjęcie szerokiego skutku wpisu postanowienia do rejestru. Kwestia ta została pozostawiona prawodawcy krajowemu. Skoro zaś, jak wyjaśniono powyżej, art. 24 ust. 2 uokik nie jest samoistnym źródłem bezprawności praktyk wymienionych w jego punktach 1-4 (obecnie), zaś z uchwały III CZP 17/15 wynika, że rozszerzona prawomocność działa tylko na niekorzyść konkretnego przedsiębiorcy, który był stroną postępowania zakończonego wpisem postanowienia do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, to sąd krajowy orzekający w sprawie z odwołania od decyzji Prezesa UOKiK stwierdzającej naruszenie zakazu z art. 24 ust. 1 uokik przez praktykę, o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik nie ma obowiązku dokonywania prounijnej wykładni art. 24 uokik (celem zapewnienia zgodności tego przepisu z prawem unijnym) w tym kierunku, by zachowanie przedsiębiorcy opisane w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik uznać za bezprawne z mocy wyłącznie przepisu.

W tych okolicznościach niecelowe okazało się rozpoznanie pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej powoda, ponieważ i tak nie można przypisać mu praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów opisanej w sentencji decyzji, skoro praktyka ta polegała na stosowaniu postanowień wzorców umowy identycznych materialnie z postanowieniami wpisanymi do rejestru w postępowaniach przeciwko innym przedsiębiorcom.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, ponieważ powód nie wnosił w skardze o wydanie wyroku reformatoryjnego.

kc